

supporters of this protest. The Ukrainian Canadian Congress launched initiative, called Euromaidan Canada, within the scope of which they held information campaign, round tables, conferences, etc. dedicated to the reasons of protest in Ukraine. At present Canadian government is one of the most active critic of Russian actions in Ukraine and Crimea. Canada imposed sanctions on 73 persons and 19 legal entities of Russia and grant financial aid to Ukraine in amount of 200 million CAD.

Aboriginal community also has influence on policy of the state. Organisations of Indians, Métises, Innuits lobby for embody of land and other rights in the laws, preservation of language and culture, etc.

Such significant role of ethnic lobbies in life of the country is quit dangerous, as their activity directed on protection of interests of foreign government, which may not coincide with national interests of state of abode. But in the other hand, institute of ethnic lobbyism may be considered as specific reinforcement and counterbalance system, multidirectional strategy of these lobbies ensures pluralism in decision-making process.

Key words: *lobbying, ethnic minorities, ethnic lobbyism, lobby group, British Canadians, French Canadians, Indians, Métises, Innuits.*

РЕЦЕНЗЕНТИ: *Балабанов К.В., д.політ.н, проф.; Войналович В.А., д.політ.н, проф.*

УДК 327.82(73)(045)

М.В. Трофименко

НАЦІОНАЛЬНА МОДЕЛЬ ТРАДИЦІЙНОЇ ТА ПУБЛІЧНОЇ ДИПЛОМАТІЇ: ДОСВІД США

У роботі розглядаються тенденції, закономірності розвитку сучасного світу, робиться прогноз подальшого розвитку міжнародних відносин, ролі дипломатичної служби і дипломатів в діяльності держав, інших акторів міжнародних відносин. У статті аналізується національна модель традиційної та публічної дипломатії єдиної найбільш потужної держави світу – Сполучених Штатів Америки, які після розпаду СРСР зберігають лідерство, хоча вже й не абсолютне, у всіх сферах життєдіяльності сучасної держави. Розглядаються фактори, що визначають сучасну велику державу. Аналізується структура та особливості діяльності дипломатичної служби США, яка є однією з найбільш професійних, сучасних, ефективних та забезпечує глобальне лідерство США у світі. У роботі визначається термін публічної дипломатії, розглядається історія його появи. Аналізуються особливості нової публічної дипломатії, відмінності між традиційною та новою публічною дипломатією.

Ключові слова: *традиційна дипломатія, публічна дипломатія, нова публічна дипломатія, цифрова дипломатія, Веб 2.0, глобалізація, технологізація, супердержава, великі країни, заступник держсекретаря з публічної дипломатії.*

У ХХІ столітті міжнародні відносини та дипломатія трансформуються під впливом безлічі факторів. Дипломати та дипломатичні служби країн світу в цілому під впливом глобалізації, інформатизації, технологізації та інших процесів змушені вносити корективи у свою консервативну діяльність, відкриваючи колись закриті двері

дипломатичних структур, урядових установ широкій громадськості, впроваджуючи новітні інформаційні технології у свою діяльність.

На базі однієї з провідних установ світу, яка займається міжнародними відносинами, Нідерландського інституту міжнародних відносин «Клінгендаль», провідними вченими в галузі дипломатії та міжнародних відносин професором Брайаном Хокінгом, професором Яном Мелісенном, професором Шоном Ріорданом і професором Полом Шарпом була підготовлена доповідь «Майбутнє дипломатії», в якій дослідники, проаналізувавши тенденції, закономірності розвитку сучасного світу спрогнозували подальший розвиток міжнародних відносин, роль дипломатичної служби і дипломатів в діяльності держав, інших акторів міжнародних відносин [7, с. 5].

У звіті визначені характерні риси дипломатичного середовища XXI століття, яке характеризується зміною і невизначеністю:

- розширення числа і різновидів міжнародних акторів, посилення інформаційно-комунікаційними технологіями та соціальними медіа. Дані актори виходять за рамки традиційних неурядових організацій, перетворюючись на більш аморфні соціальні групи;
- розвиток нового міжнародного порядку денного з безпеки, зосередженого на безпеці особистості всередині держави, що включає такі питання як зміна клімату або пандемії, які виходять за рамки традиційних концепцій міжнародної безпеки;
- відродження більш традиційних геополітичних проблем, враховуючи, що країни конкурують між собою за вплив, ресурси, територію;
- розширення питань регулятивної дипломатії, посилення глобальною фінансовою кризою, що вимагають більш ефективного банківського регулювання;
- прогресуюча фрагментація правил і норм, що регулюють міжнародні політичні і торгові відносини. Одним з наслідків стане тривале ослаблення багатосторонніх інститутів.

У той час як дипломати повинні ділити сцену з широким колом акторів та інститутів, не дивлячись на їх досвід у питаннях глобалізації та її впливу, держави залишаються важливими акторами міжнародних відносин і залишатимуться такими ще досить довго, хоча їх вплив і роль буде все більше зменшуватися. Державна дипломатія, таким чином, залишається значним фактором захисту національних інтересів, розвиваючи глобальне управління і зміцнюючи міжнародний мир і безпеку.

Дипломати припинять бути захисниками від усього іноземного, виступаючи за стирання кордонів, інтегруючи різних акторів дипломатичного середовища.

Дипломати в XXI столітті залишаться важливими складовими глобальної політики. Навички та професіоналізм дипломатів будуть більш затребувані в управлінні все більш некерованими політичними проблемами і в умовах тиску створюваного глобалізацією та регіоналізацією [7, с. 6].

Відмінності між внутрішніми і міжнародними відносинами полягають у тому, що національні інтереси держави включають всі урядові інститути, таким чином підвищується значення координації між урядовими установами. Іноземні міністерства повинні розглядати себе як частину цієї «національної дипломатичної системи» і розглядати свою роль, що змінюється в даному контексті.

Міністерства закордонних справ залишаться відповідальними за управління своїми дипломатичними мережами. Вимоги до цих мереж будуть все більше підвищуватися. Все це вимагатиме чіткого розставлення пріоритетів і розробки інноваційних організаційних рішень, що включатимуть:

- адміністративний центр, що зменшує адміністративне навантаження на маленькі посольства;

- віртуальні посольства зі службовцями, що поєднують он-лайн моніторинг країн, що чергуються з візитами в ці країни;
- швидке реагування з використанням інновацій в управлінні людськими ресурсами, яке дозволяє швидко концентрувати необхідні ресурси в надзвичайних ситуаціях;
- «дипломатичний резерв», що дозволяє підвищити ефективність підтримки широкого спектру міжнародних знань і навичок через мережі «резервних дипломатів» в наукових і ділових колах.

В умовах дипломатичних комунікацій, що постійно змінюються міністерства закордонних справ повинні виробити ефективні державні дипломатичні стратегії, повністю інтегровані у механізми прийняття рішень. Це в свою чергу вимагає переосмисленого розуміння зацікавлених акторів і груп. Міністерства закордонних справ повинні також забезпечити розуміння іншими елементами національної дипломатичної системи централізацію публічної дипломатії та її середньо і довгострокових стратегічних цілей. Публічна дипломатія буде набувати все більше впливу, її діяльність і стратегії будуть все активніше налаштовуватися на виконання політичних цілей. У цих умовах в геометричній прогресії буде розвиватися цифрова дипломатія. Все більше грошей уряди країн будуть витратити на Веб 2.0 і віртуальну дипломатію, що в перспективі зменшить витрати на організацію дипломатичної та консульської служби.

Новий порядок денний міжнародної безпеки вимагає нових підходів до дипломатії. Питання дипломатії значною мірою взаємозалежні, вимагають всеосяжних комплексних рішень, міжнародного співробітництва та взаємодії між громадянськими суспільствами різних країн. Підвищиться роль дипломатів як координаторів між національними і закордонними групами громадянського суспільства.

Міністерства закордонних справ і окремі дипломати потребуватимуть повного використання нових соціальних медіа як для впливу на ключові питання, так і для зв'язку з цільовими групами.

Уряди продовжать надавати велике значення комерційній дипломатії, дипломатичні служби повинні будуть аналізувати яких послуг і підтримки потребують компанії. При цьому в умовах підвищення інтенсивності міжнародних пересувань зросте навантаження на консульські установи. Міністерства закордонних справ повинні будуть збільшити результативність консульської роботи в підтримці економічної дипломатії.

Для виконання цих завдань дипломатам знадобиться комбінувати традиційні (лінгвістичні та історичні знання) і сучасні навички (інформаційні технології та соціальні медіа). Національна дипломатична система в цілому повинна радикально поліпшити свою здатність геополітичного аналізу і довгострокового стратегічного планування.

У сучасних умовах трансформації дипломатії з появою культурної дипломатії, спортивної, енергетичної, торгової, економічної, суспільної, народної, публічної змінилося саме розуміння ролі і функцій дипломата і дипломатії в цілому. В інформаційну епоху кожна людина, використовуючи сучасні технології, соціальні мережі, може стати дипломатом.

Зважаючи на зазначене надзвичайно цікаво буде розглянути національну модель традиційної та публічної дипломатії єдиної найбільш потужної держави світу – Сполучених Штатів Америки.

З огляду на те, що Сполучені Штати після розпаду СРСР зберігають лідерство, хоча вже й не абсолютне, у всіх сферах життєдіяльності сучасної держави вказана теза набуває ще більшої актуальності.

Як зазначив у своїй книзі «Три президенти та криза американської сверхдержави» відомий американський політолог Збігнев Бжезинський, «самочинна коронація президента США в якості першого глобального лідера була історичним моментом, хоча і не відзначеним особливою датою в календарі. Сталося це слідом за розвалом Радянського Союзу та припиненням холодної війни. Американський президент просто почав діяти в своїй новій якості без всякого міжнародного благословення. ЗМІ Америки проголосили його таким, іноземці висловили йому свою повагу, і візит в Білий дім (не кажучи вже про Кемп-Девід) став апогеєм в політичному житті будь-якого іноземного лідера. Поїздки президента за кордон здобули всі імперські атрибути, які затьмарюють за своїми масштабами і заходами безпеки виїзди будь-якого іншого державного діяча» [2, с. 7].

Але через два десятиріччя після цієї так званої «коронації» США ми можемо констатувати зовсім інші умови міжнародних відносин. Чотири президенти США, які обіймали цю посаду під час та після перемоги у холодній війні – Джордж Буш старший, Біл Клінтон, Джордж Буш молодший та Барак Обама, в цілому зберегли для США статус супердержави, але не зуміли зберегти однополюсний статус системи міжнародних відносин. Сьогодні вже реальністю є багатополюсна система міжнародних відносин, яка ще знаходиться у стадії свого формування, але полюсами у ній виступають власне одна супердержава (США) та кілька великих держав та інтеграційних угруповань (ЄС, Китай, Індія, Бразилія, Росія тощо). США за президенства Барака Обами вимушені реагувати на прогнози, за якими після 2030 року КНР перевищить США за обсягами ВВП, через це президент Обама ініціював та активно просуває ідею створення двох небачених до цього інтеграційних об'єднань – Транстихоокеанського та Трансатлантичного. Передбачається, що ці об'єднання на чолі зі США за економічними, військовими та іншими показниками перевищать будь-які інші угруповання чи держави, забезпечивши лідерство Сполучених Штатів на досить тривалий час.

На сьогодні не зважаючи на наведене, а також на зростання значення нових акторів міжнародних відносин, таких як міжнародні неурядові організації, ЗМІ, ТНК, на збільшення впливу інформаційних технологій на всі сторони життєдіяльності суспільства, стандартні чинники, які визначають статус держави, залишаються актуальними.

Відомий російський американіст Тетяна Шаклеїна визначає сучасну «велику державу» як таку, що

(1) зберігає дуже високий (або абсолютний) ступінь самостійності в проведенні внутрішньої і зовнішньої політики,

(2) не тільки забезпечує національні інтереси, а й істотно (вирішально) впливає на світову й регіональну політику і політику окремих країн (світорегулююча діяльність),

(3) володіє всіма або значною частиною традиційних параметрів «великої держави» (територія, населення, природні ресурси, військовий потенціал, економічний потенціал, інтелектуальний і культурний потенціал, науково-технічний) (табл. 1).

Самостійність в проведенні зовнішньої політики світорегулюючого характеру передбачає наявність у відповідної країни волі до проведення такої політики. Крім зазначених вище параметрів, необхідний історичний досвід, традиція і культура участі у світовій політиці в якості вирішального і / або активного гравця [6].

Табл. 1. Параметри провідних світових держав.

Параметри великої країни	США	КНР	Індія	Бразилія	Росія
Територія	+	+/-	+/-	+	+
Природні ресурси	+/-	-	-	+	+
Демографія	+/-	+/-	+/-	+	-
Військовий потенціал	+	+/-	+/-	-	+
Економіка	+	+/-	+/-	+/-	-/+
Передові технології	+	+/-	+/-	-/+	+/-
Наука та дослідження	+	+/-	+/-	-	-/+
Освіта	+	-	-	-	+
Культура	+	+/-	+/-	-/+	+
Традиція і культура думати та діяти глобально	+	-/+	-	-	+

З огляду на традиційні чинники, які впливають на велич держав, тільки Сполучені Штати Америки мають всі параметри. Щодо традиції і культури думати та діяти глобально, то вони формувалися у США з початку існування державності.

XX ст. стало століттям Америки – зробивши вихід на світову політичну арену в 1917 р., після Другої світової війни США стали економічним, військовим і політичним лідером Заходу, а результат холодної війни приніс їм статус єдиної наддержави. Сходження Америки було в значній мірі зумовлене її географією та історією: перебуваючи далеко від європейського континенту з його безперервними в XIX ст. війнами і революціями, США не знали загрози ззовні і за великим рахунком зуміли уникнути соціальних потрясінь, пов'язаних з переходом до капіталістичного укладу. Специфічний історичний досвід, безумовно, накладає свій відбиток на американську зовнішню політику, яка володіє цілим рядом властивих тільки їй особливостей.

Американська зовнішня політика ґрунтується на тезі про особливу місію США в історії людства – подібне бачення продиктоване, перш за все, обставинами виникнення американської державності. Ідея американської винятковості була вперше сформульована в проповіді губернатора Массачусетса пуританина Дж. Уінтропа «Зразок християнського милосердя» (1630), виголошеної ним на борту судна «Арбел», - в ній прозвучали слова про «град на холмі», яким повинна була стати майбутня колонія Массачусетс. Ідею «обраності» американської нації та визначення Сполучених Штатів як «землі обітованої» хотіли втілити в життя спочатку «батьки-пілігрими», що прийшли з цією місією на простори нового континенту, а потім «батьки-засновники» американської республіки, які заявляли про месіанський характер американської революції, унікальність американської демократії. Все це стало основою політики Сполучених Штатів.

Одним з визначальних чинників, які забезпечують глобальне лідерство США є дипломатична служба країни, яка поєднуючи традиційні та публічні методи реалізації дипломатії залишається однією з найбільш професійних, сучасних та ефективних у світі.

У Сполучених Штатах Америки Державний департамент, який є американським міністерством закордонних справ, поділяє ряд зовнішньополітичних повноважень з іншими установами – з Міністерством оборони, Радою національної безпеки, Центральним розвідувальним управлінням, Конгресом, апаратом Білого дому, з

великою кількістю галузевих міністерств [12]. Всі ці органи влади та управління не тільки здатні ефективно впливати на прийняття зовнішньополітичних рішень президентом США, але й визначати розстановку кадрів в самому Держдепартаменті й, особливо, в зарубіжних представництвах.

Роль кар'єрних дипломатів – «Закордонної служби США» – незрівнянно нижча, ніж, наприклад, у Великій Британії або деяких інших європейських країнах, і зводиться, за рідкісними винятками, до виконавчої роботи рутинного характеру. В Держдепартаменті відсутній аналог поста британського кадрового дипломата № 1 – постійного заступника міністра, який виконує роль сполучної ланки між політичними керівниками МЗС та професійними кадрами. Відповідно, останнім практично неможливо «пробитися» зі своїми рекомендаціями до вищого керівництва Держдепартаменту, не кажучи вже про президента. Для цього їм треба подолати товщу вищого партійно-політичного начальства, оскільки керівна ланка Держдепартаменту надзвичайно розгалужена [1, с. 43].

Вона включає в себе держсекретаря, його першого заступника з загальноміністерських справ (здійснює загальне керівництво Держдепартаментом за відсутності держсекретаря і контроль за адміністративно-кадровими справами), п'ять перших заступників (курують найважливіші напрямки роботи, наприклад, глобальні проблеми), шістнадцять заступників (відповідальних за окремі ділянки роботи і за відносини з окремими регіонами), і понад десять директорських посад. Оперативна робота ведеться в управліннях, кожне з яких очолюється заступником або директором. Саме ці посади заміщуються переважно професійними дипломатичними кадрами, хоча й сюди не рідко потрапляють «люди зі сторони». Щодо більш високих постів, то на них останні переважають.

Штатний розклад Держдепартаменту – близько 14 000 співробітників, із них кар'єрних дипломатів близько третини. В закордонних представництвах їх ще менше (15 – 25%). За даними сайту Державного департаменту, США утримує 288 дипломатичних та консульських установ, а також дипломатичних представництв в 188 державах і при міжнародних організаціях (за даними 2012 р.), в яких представлені своїм персоналом 28 установ США, включаючи Держдепартамент [9].

Інша особливість – загальна багаточисельність персоналу посольств (100 – 150 рангованих співробітників в цілому ряді країн, у інших крупних держав – втричі менше).

На рубежі століть протекціонізм виконавчої влади і особисто президента при призначенні на вищі посольські посади залишився актуальним. Справа доходить до того, що деякі досвідчені послы професіонали, повертаючись в країну, апелюють до громадської думки, щоб переконати президента в тому, що політичний протекціонізм, а також набір кадрів в посольства не за діловими міркуваннями, а в прагненні представити за кордоном «імідж» Америки, фактично призводить до падіння якості та ефективності роботи.

Невиправдано велика кількість співробітників, призначених у посольства для підтримки «іміджу» Америки, труднощі управління і координації, невпевненість кадрових дипломатів у своєму майбутньому (їх кар'єрне зростання блокується політичними «призначеннями»), напруженість у відносинах між представниками різних відомств в посольствах, нескінченні реорганізації останніх десятиліть (наприклад, Інформаційне агентство США то виводилося зі структури Держдепартаменту, то знову в неї інтегрувалося), і, нарешті, зростання міжнародного тероризму, спрямованого проти посольств США та їхніх співробітників, всі ці фактори

негативно позначаються на ефективності роботи посольств, які ледь справляються з постійно зростаючим обсягом поточних справ.

Через безперервну напруженість у відносинах між президентом і конгресом останній неухильно урізає асигнування на діяльність дипломатичних установ, чия чисельність та обсяг діяльності зростають (в період з 1986 р. було відкрито 40 нових посольств і консульств).

У США набір кадрів професійної дипломатичної служби (Закордонної служби США) проводиться через відкритий конкурс із здачею вступних іспитів. Набір, за визначенням Закону «Про Закордонну службу США» 1980 р., здійснюється на принципах рівних можливостей, «незалежно від політичної орієнтації, раси, кольору шкіри, статі, віросповідання, національного походження, сімейного становища» [11]. Американське законодавство вимагає, щоб в рядах служби були представлені всі основні суспільні верстви і етнічні групи населення країни, а також всі її географічні регіони.

На виконання цих положень низці категорій претендентів представляються пільги при вступі на службу (наприклад, громадяни США азіатського і латиноамериканського походження, індіанці та ескімоси звільнені від письмового іспиту, вони лише представляють до екзаменаційної комісії оцінки, отримані ними після закінчення вищого навчального закладу). Для афроамериканців виділені спеціальні квоти в дипломатичних установах. Ці та низка інших заходів, які здійснювалися в останні 15 – 20 років в рамках федеральної програми забезпечення рівних можливостей при наборі на роботу, викликали невдоволення частини кадрових дипломатів. Останні стверджували і продовжують стверджувати, що розширення соціального і етнічного складу служби поступово призводить до критичного падіння її професійного рівня, провокує психологічну напруженість в дипломатичних відомствах.

Саме для вирішення вищезазначеної проблеми з початку 80-х років був посилений порядок просування по дипломатичній службі. Три вищих внутрішніх ранги Закордонної служби (кар'єрного посла, кар'єрного посланника і кар'єрного радника) виділені в особливу категорію – ланку керівного складу служби (Senior Foreign Service). Перехід дипломатів в цю категорію обставлений новими умовами, зокрема, вимогою, щоб протягом попередньої кар'єри ним були засвоєні принаймні 2 – 3 регіональних і 1 – 2 функціональних ділянки роботи. Складнішим стало і проходження кар'єри на нижчому і середньому рівнях – від VIII до I рангу (позначені цифрами, вони називаються в США класами і приблизно відповідають посадам від стажера (аташе) до 1-го секретаря). Згідно Закону 1980 р. був встановлений максимальний термін, протягом якого дипломат може працювати без підвищення в класі. Якщо він, на думку відповідної комісії, не заслуговує підвищення, то, як правило, він повинен достроково піти у відставку. Зарахування новоприбулих на службу дипломатів в постійні штати здійснюється тепер тільки після закінчення випробувального терміну (3 – 4 роки).

У Держдепартаменту є свій власний навчальний центр – Інститут Закордонної служби США.

Дипломати і дипломатичні службовці проходять підготовку та перепідготовку в стінах Інституту, або в університетах і науково-дослідних центрах, як правило, тричі протягом своєї кар'єри. Перший раз – після прийому на службу, другий – в середині кар'єри, і третій – при проходженні стажування на спеціальному семінарі для дипломатів вищої ланки. Підвищення кваліфікації дипломатичних кадрів передбачено Законом 1980 р., де зафіксоване так зване правило «три з п'ятнадцяти», згідно з яким кар'єрний дипломат з 15 років своєї роботи не менше 3-х років повинен провести на батьківщині – в Держдепартаменті, на стажуваннях в Інституті Закордонної служби, в

університетах, академіях, або в приватному секторі (великих компаніях зі значними міжнародними зв'язками).

Початковий курс навчання обов'язковий для всіх дипломатичних службовців. Він включає в себе курс «загальної орієнтації» (ознайомлення з організацією і методами дипломатичної роботи, здобуття навичок роботи з документами, а також з новими інформаційними технологіями); один або кілька курсів з професійної майстерності (наприклад, методи економічної роботи, консульська служба, методика міжнародних переговорів); вивчення іноземної мови, історії та культури країни, куди дипломата передбачається відрядити (Інститут Закордонної служби забезпечує вивчення приблизно 60 мов).

Всі дисципліни викладаються за методикою повного «занурення» слухачів в досліджуваний предмет. З цієї причини до вивчення нового курсу слухачі переходить лише після закінчення попереднього, тобто в більшості випадків виключений метод, при якому слухачі паралельно займаються кількома предметами одночасно.

Кадрова дипломатична служба США – відносно невелика (близько 3,5 тис. чоловік), але водночас найбільш компетентна, кваліфікована і ефективна частина громіздкого зовнішньополітичного механізму США. Проте, з часу створення служби в 1924 р. вона практично безперервно піддається критиці, а деколи і прямим переслідуванням з боку політиків популістського спрямування, президентських адміністрацій. Нерідко нападки на кадрових дипломатів і на Держдепартамент в цілому інспірувалися іншими федеральними відомствами, які претендують на збільшення своєї частки зовнішньополітичного впливу. Неконструктивна критика діяльності Закордонної служби продовжується і до сьогодні. Затвердження в 1980 р. Закону «Про Закордонну службу США» в певній мірі згладило гостроту питання. У Законі недвозначно сказано: «Конгрес вважає, що кар'єрна Закордонна служба, заснована на високому професіоналізмі, служить національним інтересам країни і необхідна для надання сприяння Президенту і Державному секретарю у веденні ними зовнішніх справ Сполучених Штатів» [11].

Висока оцінка діяльності кадрових дипломатів підкріплена в Законі й наданням ним низки конкретних прав, зокрема, права Асоціації закордонної служби (своєрідної дипломатичної профспілки) оскаржувати рішення атестаційних комісій в спеціально створеному адміністративному суді, вести переговори з керівництвом Держдепартаменту з питань умов праці, призначень, звільнень, присвоєння чергових дипломатичних класів.

У США офіційні підходи до ролі дипломатії, до способів прийняття зовнішньополітичних рішень і їх здійснення, до формування складу дипломатичних і в цілому зовнішньополітичних відомств принципово інші, ніж, наприклад, у Франції або у Великій Британії. Дипломатія інтерпретується в розширеному сенсі як явище, в цілому тотожне зовнішній політиці. З цієї точки зору кадрова дипломатична служба може бути і на ділі лише одним з багатьох інструментів здійснення зовнішньополітичного курсу США.

Серед дійових осіб американської дипломатії – президент США і його адміністрація, Конгрес США, Рада національної безпеки, ЦРУ, військові та цивільні федеральні відомства, напівурядові та неурядові організації, університети та науково-дослідні інститути, приватний бізнес. Ряд фахівців вважають, що суб'єктами дипломатичної діяльності можуть бути навіть окремі громадяни. Справді, вплив суспільних груп і громадян на зовнішньополітичну діяльність у США незрівнянно вищий, ніж у багатьох європейських країнах.

У Закордонної служби США, зрозуміло, є своя конкретно визначена і дуже важлива ніша діяльності – традиційна дипломатична робота з щоденного підтримання політичних контактів з іншими державами, збір, узагальнення та аналіз політичної та економічної інформації, консульська робота і низка інших напрямків. При цьому в цілому частка кадрових дипломатів в дипломатичних установах США, як вже підкреслювалось, не перевищує 20 – 25 %, а у всій зовнішньополітичній структурі – лише кілька відсотків від усіх співробітників.

Реорганізуючи після Другої світової війни свій зовнішньополітичний механізм у відповідності до нових внутрішніх і міжнародних умов, керівники США пішли не шляхом зміцнення традиційних дипломатичних інститутів, а шляхом створення нових структур, які доповнюють, а часто і дублюють вже існуючі. В результаті була створена досить громіздка, важко керована, витратна з фінансової точки зору структура. З цієї причини проблеми поліпшення менеджменту, структурного і кадрового планування, перманентної нестачі коштів завжди залишаються в центрі уваги керівників зовнішньополітичних відомств.

Нестабільність, суперечливість, а часом і непередбачуваність дій американської дипломатії більшою мірою можна вважати результатом незначного впливу професійних кадрів на розробку і прийняття зовнішньополітичних рішень.

Проблеми традиційної американської дипломатії цілком усвідомлюються як політиками, так і дослідниками цієї країни. Вся проблема в тому, що ці хвороби мають швидше органічний, ніж функціональний характер. І тому вони важко виліковні, принаймні в передбачуваному майбутньому. Для кардинальної зміни ситуації, вважають американці, потрібні зовнішні поправки до Конституції США, які б більш чітко окреслили зовнішньополітичні прерогативи різних державних органів та установ, визначила б правове становище професійної дипломатичної служби. Однак з урахуванням надзвичайної складності процедури внесення змін, поправок до конституції США, цей варіант мислиться нездійсненним, принаймні в найближчому майбутньому.

Як вже зазначалося вище, з подальшим розвитком інформаційних технологій, їх більшою інтеграцією у діяльність державних установ та громадян держави все частіше будуть фінансувати й використовувати цифрові, інформаційні засоби діяльності, зокрема для зовнішньополітичної сфери – публічну дипломатію.

Влучно охарактеризувала різницю між традиційною та публічною дипломатією в інтерв'ю «Радіо Свобода» радник з питань публічної дипломатії заступника Державного секретаря США у справах Європи і Євразії пані Коллін Граффі: «Назва моєї посади дуже довга, але те, що я роблю, набагато простіше. Я знаходжу шляхи для нашого уряду, щоб спілкуватися з людьми в інших країнах. Про дипломатів традиційно думають, як про тих, хто спілкується з іншими дипломатами часто за зачиненими дверима, часто позаочі громадськості. Вони ухвалюють рішення, які торкаються народів, але роблять це на рівні еліт. Публічна дипломатія — це те, як ми, як уряд, намагаємося донести свою думку до людей в інших країнах. Ми називаємо це мистецтвом комунікації цінностей країни, її культури і політики. Це також пояснення, хто ми є і чому ухвалюємо певні рішення» [3].

Публічна дипломатія (public diplomacy) – це спосіб комунікаційного впливу держави на закордонну громадську думку з метою реалізації певних політичних, дипломатичних, військових і економічних завдань. Держава і уряд в основному забезпечують фінансову підтримку публічної дипломатії. Публічна дипломатія не має прямого впливу на маси в зарубіжних країнах і, як правило, впливає в першу чергу на представників зарубіжної еліти (політиків, бізнесменів, журналістів, лідерів

опозиційних партій, представників академічної спільноти – професуру і студентів), які в свою чергу здатні вплинути на інших членів свого суспільства.

Термін «публічна дипломатія» з'явився в 1965 р., коли даний інструмент інформаційного впливу з метою встановлення сприятливих для США відносин у світі в американській дипломатії вже існував і розвивався. Його авторство приписують Е. Гулліону, кадровому дипломатові і декану Дипломатичної школи Флетчера в Університеті Тафта (однієї з найбільш престижних і впливових в США). Е. Гулліон запропонував уряду США позначити всі існуючі міжнародні програми пропаганди, академічних обмінів, навчання політиків, бізнесменів та представників армії, а також програми в галузі культури загальним терміном – *public diplomacy*.

За іншими джерелами, термін був вперше офіційно використаний в тексті доповіді Комісії Мерфі – комісії палати представників Конгресу США з реорганізації урядового зовнішньополітичного апарату – тільки в 1977 р. Публічна дипломатія США на сучасному етапі включає кілька елементів, які є інструментами впливу на зарубіжні країни та вирішення різних зовнішньополітичних завдань. Перш за все це інформаційні програми, програми в галузі культури і програми в галузі освіти.

Основні зовнішньополітичні завдання, які стоять перед публічною дипломатією:

- поліпшення іміджу країни серед найбільш активної та впливової частини зарубіжного суспільства;
- вплив на еліту зарубіжних країн, в першу чергу на ту її частину, яка приймає рішення;
- створення сприятливого економічного та інвестиційного клімату для США в зарубіжних країнах.

Однак публічна дипломатія це не тільки просування іміджу, навчання певних професійних груп представників зарубіжної держави або здійснення радіо-і телемовлення. У сучасній публічній дипломатії США активно практикуються і такі елементи, як аналіз громадської думки або якості поширюваної інформації про самих США (*listening*), а також проведення короткострокових політичних кампаній, спрямованих на просування конкретної політичної ідеї, дії тощо (*advocacy*).

У традиційному розумінні публічна дипломатія являє собою інструмент взаємодії між державою і «зарубіжною аудиторією» і є складовою частиною дипломатичного і зовнішньополітичного механізму, що використовується урядом. У новому нетрадиційному розумінні публічна дипломатія служить інструментом зацікавленості зарубіжної аудиторії певною проблемою за допомогою таких нових методів, як мережеві контакти, створення та привернення уваги до особливих сайтів, SMS-розсилка, організація інтернет-конференцій та блогів. Подібна публічна дипломатія, хоча і включена в завдання уряду, здійснюється по лінії «неурядові організації – зарубіжна аудиторія». Сьогодні американський уряд оперує у своїй зовнішньополітичній політиці такими визначеннями публічної дипломатії, як «нова публічна дипломатія», «публічна дипломатія 2.0» або «цифрова дипломатія». Останній термін більш часто застосовується у зовнішньополітичному дискурсі США.

Нова публічна дипломатія (цифрова дипломатія, *digital diplomacy*) – це спосіб комунікативного впливу на міжнародну ситуацію та зарубіжну аудиторію за допомогою нових технологій (блоги, спеціальні сайти: Facebook, Twitter, YouTube, SMS-розсилка), які просуваються в зарубіжних країнах.

Термін з'явився в 2007 р. в надрах Держдепартаменту. Подібний підхід ґрунтується на ідеї відкритості та доступності американського уряду і США в цілому для зарубіжної аудиторії (електронний уряд). Найбільш популярні сайти серед внутрішньої і зарубіжної аудиторії – *America.gov*, *White House Live*, які в режимі

реального часу інформують всіх бажаючих про події, в Білому домі, Держдепартаменті тощо. Крім цього, створення такого розділу на сайтах уряду США, як «блоги», є ще однією важливою новою рисою сучасної публічної дипломатії США. Отримання відгуків зарубіжної аудиторії в реальному часі та їх аналіз сприяють формуванню більш переконливих сигналів для зарубіжних країн.

Нова публічна дипломатія містить в собі ідею «управління міжнародним середовищем» (management of international environment) за допомогою залучення уваги зарубіжної цільової аудиторії до проблем, які турбують США і, таким чином, за допомогою переконання аудиторії у правильності підходів уряду США до здійснення тих чи інших міжнародних акцій.

Нова публічна дипломатія не відмовляється від традиційних методів вирішення зовнішньополітичних завдань за допомогою інформаційних, освітніх програм або програм в галузі культури. Однак вона спирається на певні постулати, що дозволяють говорити про деяке відходження США від класичного розуміння ролі і місця публічної дипломатії в зовнішній політиці. У цьому зв'язку можна вказати на наступні моменти:

1) джерелом публічної дипломатії виступають неурядові та мережеві організації, які ефективніше охоплюють своїм впливом певну частину зарубіжної аудиторії;

2) платформою для публічної дипломатії є мережа Інтернет, куди переносяться новинні і музичні формати радіо-і телепрограм, просування іміджу США тощо;

3) члени зарубіжних неурядових організацій, користувачі мережі Інтернет та молодь стають основними адресними групами публічної дипломатії США;

4) замість концепції «просування позитивного іміджу» (promote a positive image) у США використовується нова концепція «просування бренду» (branding) більш конкретних американських символів (наприклад, просування іміджу президента США Б. Обами - Obama's brand);

5) для просування нового товару на міжнародному ринку – бренду свободи – широко використовуються такі маркетингові прийоми, як реклама, наприклад радіо «Голос Америки»;

6) для: ефективного функціонування інституту публічної дипломатії США універсальне значення має використання двох концептуальних основ - «м'яка сила / міць» (soft power) і «розумна сила / міць» (smart power). Відмінні особливості традиційної публічної дипломатії та нової публічної дипломатії представлені в табл. 2.

Табл. 2. Відмінності традиційної публічної дипломатії та нової публічної дипломатії США.

Показник	Традиційна публічна дипломатія	Нова публічна дипломатія
Мета публічної дипломатії	Просування зовнішньополітичних інтересів США	Просування зовнішньополітичних інтересів США
Форми реалізації публічної дипломатії	Пропаганда, освітні і наукові обміни, програми в галузі культури і науки	Супутникове та Інтернет-телебачення, новини в режимі реального часу, блоги та форуми, мобільні телефони, електронні носії інформації
Цільова закордонна аудиторія	Еліта та лідери в своїх галузях	Молодь та члени неурядових організацій

Методи просування основної теми серед цільової аудиторії	Просування основної теми тільки серед цільової аудиторії	Будівництво партнерських та дружніх відносин з розширеною (масовою) аудиторією
Основні механізми реалізації	По вертикалі: від уряду та неурядових організацій США (фонд Форда, фонд Карнегі, фонд «Євразія» тощо) до закордонної аудиторії	По горизонталі: від неурядових організацій та уряду США до зарубіжних неурядових організацій та користувачам мережевих ресурсів
Теоретична база	Теорія Пропаганди та політичної реклами	Теорії брендингу (ребрендингу) та «м'якої (розумної) сили»
Основні терміни	Імідж США та боротьба за демократію у конкретних країнах	Національний бренд США та глобальний демократичний порядок

Поняття «механізм публічної дипломатії» має на увазі ряд урядових і неурядових відомств, які формують і реалізують існуючі програми публічної дипломатії в зарубіжних країнах. У число відомств, залучених до процесу формування регіональних пріоритетів, змісту тих або інших програм, розподілу фінансування, входять наступні органи виконавчої та законодавчої влади США:

- Відділи в Держдепартаменті - з освіти та культури (Bureau of Educational and Cultural Affairs), з інформаційних програмах (International Information Programs) і з вивчення зарубіжної блогосфери (Digital Outreach team).
- Агентство з міжнародного розвитку (Agency of International Development) і Рада керуючих мовленням (Broadcasting Board of Governors), які формально є незалежними відомствами, але їх голови підпорядковуються держсекретареві США.
- Відділи з публічної дипломатії та Агентство по співпраці в області оборони і безпеки міністерства оборони.
- Президент, Рада національної безпеки і Конгрес США.

У число відомств, які займаються реалізацією програм публічної дипломатії, входять зазначені відділи Держдепартаменту напівурядові агентства, дипломати США, а точніше – апарат аташе з культури США разом з інформаційними центрами США в зарубіжних країнах, благодійні фонди та неурядові організації США, такі як фонд «Євразія», фонд Сороса, фонд Маккартур, фонд Форда. Крім того, різні експертні групи в Держдепартаменті, такі як Відділ планування і Міжвідомча робоча група з оцінки освітніх програм публічної дипломатії (Interagency Working Group (IAWG) on the US Government-Sponsored International Exchanges and Training), Комісія радників президента з публічної дипломатії (Advisory Commission on Public Diplomacy), різні мозкові центри (корпорація РЕНД або Центр стратегічних досліджень), також займаються сьогодні оцінкою ефективності реалізованих програм. Відділи в Держдепартаменті з освіти та культури та інформаційним програмам підпорядковуються заступнику держсекретаря з публічної дипломатії (Under Secretary for Public Diplomacy and Public Affairs) і є інстанціями, контролюючими здійснення програм. Назви відділів говорять про їх основне призначення: так, Відділ з освіти та культури займається формуванням і реалізацією програм навчання, спрямованих на представників еліти чи лідерів в зарубіжних суспільствах, а Відділ з міжнародних інформаційних програм реалізує програми з поширення особливої друкованої, електронної, візуальної та аудіоінформації про США. Також цей відділ готує прес-

релізи (Washington files), що надходять в дипломатичні представництва США і роз'яснюють національну зовнішню і внутрішню політику. У різні періоди ці відділи не раз реорганізовувалися.

Після Другої світової війни адміністрація Г. Трумена під тиском з боку сенату визнала необхідність контролю Держдепартаменту над програмами публічної дипломатії, і в результаті був створений особливий відділ – Управління з міжнародних інформаційних і освітніх програм. Створене в 1953 р. Інформаційне агентство (USIA) мало незалежний статус і до 1978 р. займалося в основному інформаційної пропагандою. Президент Дж. Картер значно спростив механізм реалізації академічних програм і вивів Управління з освіти та культури зі структури Держдепартаменту, проти чого виступав свого часу сенатор У. Фулбрайт. Співробітники управління фактично в повному складі були включені до складу Інформаційного агентства, перейменованого в 1978 р. у Агентство з міжнародних зв'язків (АМС). Свою колишню назву – USIA – агентство повернуло тільки при адміністрації Р. Рейгана. До жовтня 1999 Інформаційне агентство було основним адміністратором академічних обмінів, фінансованих урядом США. Під тиском республіканської більшості в Конгресі (1995-1999) адміністрація Б. Клінтона реорганізувала Інформаційне агентство, і воно знову було включено до складу Держдепартаменту. Всього з 1999 року з моменту установи посади заступника держсекретаря з публічної дипломатії її займали 9 осіб (табл. 3) [8].

Посада заступника держсекретаря з публічної дипломатії також зазнала значних пертурбацій після 2001 р. До цього на посаду зазвичай призначалися кар'єрні дипломати чи представники елітних університетів Північно-Сходу (Гарварда, Єля, Принстона тощо). Адміністрація Дж. Буша-молодшого кардинально змінила підхід до якісних характеристик глави публічної дипломатії. Для реалізації політики з «продажу» позитивного іміджу США, який стрімко падав у мусульманських країнах, на цю посаду стали підбиратися фахівці, які займалися головним чином просуванням товарів на ринку, маркетингом, тобто фахівці з області бізнесу і ділового адміністрування.

Табл. 3. Заступники держсекретаря з публічної дипломатії

Ім'я	Дата вступу на посаду	Дата закінчення діяльності на посту	Президентська адміністрація
Евелін Ліберман (<u>Evelyn Lieberman</u>)	01.10.1999 р.	19.01.2001 р.	<u>Біл Клінтон</u>
Шарлот Бірс (<u>Charlotte Beers</u>)	02.10.2001 р.	28.03.2003 р.	<u>Джордж Буш молодший</u>
Маргарет Тутвілер (<u>Margaret D. Tutwiler</u>)	16.12.2003 р.	30.06.2004 р.	<u>Джордж Буш молодший</u>
Карен Хьюгс (<u>Karen Hughes</u>)	09.09.2005 р.	14.12.2007 р.	<u>Джордж Буш молодший</u>
Джеймс Гласман (<u>James K. Glassman</u>)	10.06.2008 р.	15.01.2009 р.	<u>Джордж Буш молодший</u>
Джудіт МакХейл (<u>Judith McHale</u>)	26.05.2009 р.	01.07.2011 р.	<u>Барак Обама</u>
Кетлін Стефенс	06.02.2012 р.	04.04.2012 р.	<u>Барак Обама</u>

(Kathleen Stephens)			
Тара Соненшайн (Tara Sonenshine)	05.04.2012 р.	01.07.2013 р.	<u>Барак Обама</u>
Річард Стенгел (Richard Stengel)	11.02.2014 р.		<u>Барак Обама</u>

Заступник державного секретаря з публічної дипломатії та зв'язків з громадськістю Річард Стенгел ставить за мету розширення американської публічної дипломатії, що включає в себе зв'язок з міжнародною аудиторією, культурне програмування, академічні гранти, освітні обміни, міжнародні програми для відвідувачів, зусилля уряду США по боротьбі з ідеологічною підтримкою тероризму. За Річарда Стенгеля основною місією американської публічної дипломатії є підтримка досягнень цілей і завдань зовнішньої політики США, просування національних інтересів, зміцнення національної безпеки шляхом інформування і здійснення впливу на іноземну громадськість шляхом розширення і зміцнення відносин між народом і урядом Сполучених Штатів і громадянами решти світу [10].

Заступник держсекретаря курує бюро у справах освіти та культури, зв'язків з громадськістю та міжнародних інформаційних програм, Центр стратегічних контртерористичних комунікацій, а також бере участь у розробці зовнішньої політики.

Створенням нових стратегій і оцінкою ефективності реалізованих програм публічної дипломатії займаються такі відомства Держдепартаменту, як Відділ планування (Office of Policy, Plannigy, Resources for Public Diplomacy), який визначає політичні пріоритети публічної дипломатії США, і Відділ оцінки програм публічної дипломатії (Mission Activity Tracker, MAT), створений для вимірювання ефективності програм публічної дипломатії для досягнення конкретних зовнішньополітичних завдань: Відділ планування був утворений в 2004 р. і є найбільш закритим відомством для широкої публіки. Він формує довгострокові стратегії, розробляє програми публічної дипломатії, а також оцінює необхідну кількість фінансових ресурсів для здійснення тієї чи іншої програми [13].

З 2007 р. у відділі функціонує сектор (Mission Activity Tracker) з вивчення ставлення зарубіжної інтернет-аудиторії до США. Більш того, окремий сектор (Evaluation and Management Unit) в даному відділі займається оцінкою ефективності реалізованих програм публічної дипломатії в різних країнах. Час від часу він публікує короткі звіти про деякі реалізовані програми (як, наприклад, оцінка ефективності реалізації «програми Е. Маскі» в Росії), що представляє собою неоціненне джерело інформації не тільки про способи реалізації тієї чи іншої програми публічної дипломатії США, але і по методах оцінки ефективності цих програм, що використовуються американськими експертами.

Відділ моніторингу зарубіжної блогосфери – урядовий механізм, який здійснює програми публічної дипломатії WEB 2.0. У 2006 р. в Держдепартаменті з'явилася група фахівців для аналізу повідомлень і дискусій, що протікають у всіх можливих міжнародних і національних соціальних мережах. Група, що складається з десяти фахівців, основну увагу у своїй діяльності приділяла збору інформації з арабських соціальних ресурсів, в яких настрої антиамериканізму розвинені у найбільшій мірі. Крім цього, фахівці даної команди беруть участь у дискусіях, реєструючись в соціальних мережах як рядових учасників або модераторів дискусій. Команда намагається роз'яснити користувачам поведінку США на міжнародній арені і

протидії дезінформації, що надходить в соціальні мережі з боку таких терористичних рухів, як «Талібан» і «Аль-Каїда».

У 2007-2008 рр. було створено ще близько п'ятнадцяти відділів у Держдепартаменті, ЦРУ, Міністерстві оборони, а також в Агентстві з міжнародного розвитку. Ці відділи займаються аналізом міжнародних і національних соціальних мереж, блогів, матів, а також трансляції позитивної інформації про США в інтернет-ресурси. Наприклад, в ЦРУ був створений спеціальний відділ – Open Source Center, – який щодня здійснює моніторинг зарубіжних інтернет-видань газет і журналів і формує реакцію на негативну інформацію про США. Дані «відповіді» поширюються через соціальні мережі та блогерів. Найбільше число подібних відділів створено в Міністерстві оборони США. Дев'ять відділів, розкиданих по родах військ, займаються аналізом змісту сайтів, а також поширенням позитивної інформації про США в соціальних мережах. Загальне число аналітиків, зайнятих подібною діяльністю, порівняно невелике: близько 500 осіб. Кожен відділ, виключаючи деякі відділи Пентагону, складається з десяти-дванадцяти співробітників [4, с. 62].

Міжвідомча робоча група з оцінки освітніх програм публічної дипломатії (IAWG) займається виключно виміром ефективності програм навчання. Група складається з великої кількості фахівців по різних країнах, які проводять аналіз американських програм по кожній країні світу. Звіти даного відомства нерідко більш змістовні, ніж звіти Відділу планування. На даний момент американські експерти використовують два основних критерії для вимірювання ефективності програм публічної дипломатії: 1) ставлення кожного учасника до США в цілому, до конкретних подій, що відбуваються в США, а також до поведінки США на міжнародній арені. Моніторинг оцінок колишніх учасників програм публічної дипломатії проводиться через кожні два роки; 2) кар'єрний ріст учасників програм. У підсумку, якщо думки учасників програм про США залишаються позитивними, а кар'єра представника зарубіжної аудиторії «йде вгору», тобто він / вона займають важливі посади або впливають на певні верстви населення, то така програма визнається ефективною.

Комісія радників президента з публічної дипломатії представляє президенту щорічний пакет рекомендацій щодо поліпшення програм публічної дипломатії. Комісія була створена ще в 1947 р. Проте найактивніший період діяльності комісії, що складалася з представників академічного співтовариства, почався в 2002 р. Комісія займається головним чином аналізом діяльності Відділу з публічної дипломатії Держдепартаменту і потім складає рекомендації для президента. Використовуючи науковий потенціал своїх членів, комісія, наприклад, зуміла запропонувати нову стратегію публічної дипломатії в країнах Близького Сходу в 2003 р., орієнтовану на залучення найменш освіченої і екстремістськи налаштованої частини молоді в програми навчання США.

Агентство з міжнародного розвитку – федеральне агентство, створене адміністрацією Д. Ф. Кеннеді в 1961 р., курує програми, покликані вплинути на політичне та економічне життя інших країн. Агентство з міжнародного розвитку (AMR) відіграє важливу роль у процесі демократизації зарубіжних держав в тому сенсі, як цей процес розуміє адміністрація США. Так, AMR сприяє проведенню виборів і переходу зарубіжних держав до ринкової економіки через фінансування діяльності політичних партій та громадських організацій; здійснює навчання політичних лідерів, реформаторів, бізнесменів і дисидентів; ініціює модернізацію навчальних програм в університетах; фінансує створення за кордоном особливих організацій – прес-служб, бізнес центрів і демократичних корпусів. AMR – основний виконавець програм публічної дипломатії США в політичній сфері. Підтримка зарубіжних демократичних

рухів, проведення виборів, навчання спостерігачів, журналістів тощо – основні проекти агентства.

Рада керуючих мовленням відповідає за всі інформаційні програми США, що йдуть через радіо, телебачення та мережу Інтернет. Рада керуючих мовленням була створена в 1994 р. як відділ в Інформаційному агентстві США. Після реорганізації агентства рада отримала статус незалежного федерального агентства і очолила всі програми радіо-, теле- та інтернет-мовлення США, ставши одним з найбільш великих інформаційних об'єднань у світі.

Рада включає такі структури, як Бюро міжнародного мовлення, а також мережі радіостанцій і телеканалів - «Голос Америки», радіо «Вільна Європа», радіо «Свобода» (Radio FREE Europe / Radio Liberty, RFE / RL), радіо «Вільна Азія» (Radio Free Asia, RFA), «Офіс кубинського мовлення» (Office of Cuba Broadcasting, OCB), «Близькосхідну мережу мовлення» (Middle East Broadcasting Network), що складається з кількох радіостанцій і телеканалів: радіо «Сава» (Radio Sawa), радіо «Фарда» (Radio Farda), телеканал «Аль Хурра» (TV Al Hurra).

Рада керуючих мовленням визначає стратегічний напрям інформаційних програм США, розподіляє ресурси; оцінює ефективність роботи служб мовлення і співпрацює з Конгресом з питань фінансування.

Бюро міжнародного мовлення забезпечує технічне оснащення всіх складових державного міжнародного мовлення США. Воно керує світовою мережею коротко-і середньохвильових (АМ) передавачів і супутників, а також регулює відносини більш ніж з 1200 «станціями-компаньйонами», які співпрацюють з США. Крім того, бюро забезпечує управління «Голосом Америки» і «Офісом кубинського мовлення». У зв'язку з настільки численними функціями на частку бюро припадає близько половини всіх коштів, що виділяються на роботу міжнародного мовлення США.

Основна функція мереж міжнародного мовлення – виробництво і відтворення в прямому ефірі або в мережі Інтернет аналітичних, музичних і новинних програм.

Радіостанція «Голос Америки» – найстаріша і найбільша організація публічної дипломатії США. Створена в часи Другої світової війни для протидії нацистській пропаганді, радіостанція вперше вийшла в ефір в 1942 р. У 2008 р. щотижневє мовлення «Голосу Америки» становило 1506 годин, воно велося на 45 мовах і мало щотижневую аудиторію, що становила приблизно 134 млн. громадян зарубіжних країн.

Решта служби – радіо «Вільна Європа» / радіо «Свобода», радіо «Вільна Азія» і «Офіс кубинського мовлення», а також нові радіостанції «Фарда» і «Сага», що віщають на Іран, являють собою так звані сурогатні станції (surrogate media). Їх завданням є трансляція новин в країнах, де вільний доступ до інформації закритий ворожими стосовно США режимами. Характерна особливість подібних станцій – фокусування уваги не так на політиці Сполучених Штатів, а насамперед на висвітленні актуальних проблем місцевого товариства або регіону. Близькосхідна мережу мовлення, формування якої завершилося в 2004 р. з запуском супутникової мережі телебачення арабською мовою «Аль Хурра» (Al Hurra), по програмному змісту являє собою «гібридний» варіант місії «Голосу Америки» і сурогатних станцій. Її головне завдання – забезпечувати висвітлення новин з Близькосхідного регіону та США.

В експертних оцінках сучасного міжнародного мовлення США неодноразово відзначалася неефективність роботи нових радіостанцій або телеканалів, що транслюють передачі на країни Близького Сходу. Найгучніші скандали були пов'язані з діяльністю першого американського телеканалу «Аль Хурра», на якому працюють журналісти виключно арабського походження. Так, в 2007 р. в Конгресі США з'ясувалося, що на каналі неодноразово звучали антиамериканські та антиізраїльські

випади, трансливалися виступи лідерів радикального угруповання «Хезболла» тощо. Представники Білого дому визнали, що в перші три роки контроль за мовленням каналу і роботою арабських журналістів був мінімальним, що призвело до суттєвих помилок, але, з іншого боку, на думку фахівців в області інформаційних програм, канал спеціально ініціював антиамериканські репортажі, щоб залучити якомога більше глядачів і після цього перейти до етапу боротьби проти антиамериканізму.

Агентство по співпраці в області оборони і безпеки зазнало менше структурних змін, ніж інші відомства. Підпорядковане Міністерству оборони Агентство зі взаємної безпеки (як воно називалася раніше) з'явилося в 1951 р. На даний час це відомство координує діяльність США, пов'язану з програмами військового навчання. Однак після прийняття нової зовнішньополітичної парадигми США про забезпечення глобальної безпеки змінилася стратегія застосування програм військового навчання. З 1990-х років вони поширюються на всі держави і служать інструментом встановлення і збереження демократичного ладу, а також боротьби проти авторитарних режимів (наприклад, в Іраку). Навчання за кордоном і відбір кандидатів здійснюють організації допомоги щодо забезпечення безпеки. Вони підпорядковуються главі дипломатичного корпусу США в кожній конкретній державі.

Надзвичайно цікавим та актуальним явищем для дослідників є процес прийняття рішень в галузі публічної дипломатії, яка з моменту її появи завжди була в центрі уваги президента, його оточення, а також Конгресу США. Якщо вплив президента, його радників та Ради національної безпеки здійснюється по лінії ініціювання нових програм, їх розширення, зміни регіональних пріоритетів, то Конгрес США відіграє вагомую роль у сфері фінансування ініціатив виконавчої влади в даній області.

Ініціативи президента інколи не знаходять підтримки серед конгресменів, як це було на початку 1990-х років, коли Дж. Буш-старший просив у Конгресу більше 600 млн. дол. на реалізацію публічної дипломатії в Росії, а отримав тільки половину. Дуже часто Конгрес вносить свої корективи в існування механізму публічної дипломатії, змушуючи президента ліквідувати старі відомства або створювати нові. Так було наприкінці 1990-х років, коли Конгрес США змусив Б. Клінтона припинити діяльність Інформаційного агентства, порахувавши його пережитком епохи «холодної війни» [4, с 67].

Сучасна історія США знає багато фактів особистої участі президентів США у розвитку публічної дипломатії. Д. Ейзенхауер, який під час Другої світової війни брав участь у реалізації програм пропаганди в Північній Африці, і Дж. Кеннеді, сам свого часу займався журналістикою, залишили помітний слід в американській публічній дипломатії. Д. Ейзенхауер створив ефективне Інформаційне агентство і поклав початок наступу публічної дипломатії на Схід, а Дж. Кеннеді створив Агентство з міжнародного розвитку, яке успішно здійснювало публічну дипломатію США в країнах третього світу і до цих пір є ефективним інструментом американської мережевої дипломатії, або Дипломатії «оксамитових» / «кольорових» революцій.

Ядро процесу планування освітньої політики становить Рада національної безпеки (РНБ). Саме там представники Держдепартаменту, Міністерства оборони за участю ЦРУ, президента і експертів обговорюють і формулюють публічну дипломатію США. У РНБ акумулюються всі експертні оцінки та результати діяльності цих відомств, а також різних лобістів. Він є не тільки джерелом створення нових програм публічної дипломатії, які приносять дивіденди американським академічним і військовим вузам, дослідницьким центрам, комерційним підприємствам, федеральним агентствам з бюджету США, а й джерелом зміни регіонів поширення існуючих програм, збільшення

або зменшення обсягів асигнувань на програми публічної дипломатії, призначення офіційних осіб в зовнішньополітичні відомства.

Таким чином, розглянувши модель традиційної та публічної дипломатії США можна зробити наступні висновки.

По-перше, сучасні умови розвитку світу вносять великі зміни у діяльність держав, урядів, дипломатичних, консульських служб та дипломатії в цілому. МЗС різних країн вимушені адаптуватися до нових реалій з метою своєї ефективної роботи.

По-друге, із подальшим розвитком та інтеграцією інформаційних технологій у діяльність зовнішньополітичної служби все більше буде трансформуватися дипломатія традиційна, при цьому публічна дипломатія буде ставати традиційним інструментом дипломатичної служби.

По-третє, США за всіма основними ознаками є найбільш розвиненою, впливовою та могутньою державою світу, не дивлячись на те, що в світі за останні роки з'явилися країни, які дуже стрімко розвиваються та за деякими показниками наближуються до США.

По-четверте, традиційна дипломатична служба США є однією з найбільших, розгалужених та високопрофесійних у світі.

По-п'яте, термін публічної дипломатії з'явився та став використовуватися саме у США, пройшов свій шлях розвитку та трансформувався у нову публічну дипломатію.

По-шосте, у Державному департаменті США створена досить ефективна структура реалізації публічної дипломатії в рамках завдань, які ставить зовнішньополітична служба, створена посада заступника держсекретаря з публічної дипломатії тощо.

Список використаної літератури

1. Балабанов К. В. Дипломатична та консульська служба : підруч. / К. В. Балабанов, М. В Трофименко. — Донецьк : Ноулідж, 2012. — 432 с.
2. Бжезинский Зб. Еще один шанс. Три президента и кризис американской сверхдержавы / Зб. Бжезинский ; пер. с англ. Ю. В. Фирсов. — М. : Международ. отношения, 2010. — 192 с., ил.
3. Драч М. Як діє американська публічна дипломатія в Росії і Грузії? [Електронний ресурс] / М. Драч. — Режим доступу : <http://www.radiosvoboda.org/content/article/1114389.html>.
4. Кубышкин А. Публичная дипломатия США / А. И. Кубышкин, Н. А. Цветкова. — М. : Аспект Пресс, 2013. — 271 с.
5. Филимонов Г. «Мягкая сила» культурной дипломатии США : моногр. — М. : РУДН, 2010. — 212с.
6. Шаклеина Т.А. Великие державы и региональные подсистемы [Электронный ресурс] / Т. Шаклеина // Международные процессы. — 2011. - Том 9, № 2. - Режим доступа : <http://www.intertrends.ru/twenty-sixth/004.htm>.]
7. Futures for Diplomacy. Integrative Diplomacy in the 21st Century / B. Hocking, J. Melissen, S. Riordan, P. Sharp // Clingendael Netherlands Institute of International Relations Report. — 2012. — № 1. — 78 p.
8. List of Under Secretaries for Public Diplomacy and Public Affairs [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://en.wikipedia.org/wiki/Under_Secretary_of_State_for_Public_Diplomacy_and_Public_Affairs
9. U.S. embassies, consulates, and diplomatic missions. United States Department of State [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.usembassy.gov/>.
10. Under Secretary for Public Diplomacy and Public Affairs [Електронний ресурс].

— Режим доступу : <http://www.state.gov/r/>.

11. United State of America Foreign Service Act [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://transistion.usaid.gov/policy/ads/400/fsa.pdf>.]

12. US Department of State [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.state.gov/>.

13. US Public Diplomacy structure [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.state.gov/r/>.

Стаття надійшла до редакції 22.05.2014 р.

М. Trofymenko

NATIONAL MODEL OF TRADITIONAL AND PUBLIC DIPLOMACY: USA EXPERIENCE

The research examines tendencies and patterns arising in the modern world and anticipates further development of international relations, the role of diplomats and diplomatic service in state activities, as well as the role of other actors in international relations. The article analyzes national model of traditional and public diplomacy of the most powerful nation-state in the world - the United States of America, which after the collapse of the Soviet Union retains the leading position (although it is not absolute) in all areas of the modern life. The author presents factors used to determine a modern great power. A great power should maintain a very high (or absolute) degree of autonomy in its conduct of domestic and foreign policy in order to ensure both national interests and significant (decisive) influence on the global and regional politics, as well as policies of certain countries (world-regulating activities). It should possess all or most of the traditional parameters of a great power (territory, population, natural resources, military capabilities, economic potential, intellectual and cultural potential, scientific and technical potential). This independence in the conduct of foreign policy of a world-regulating nature implies that the state concerned has a will to carry out such policies. In addition to meeting the aforementioned parameters it is required to have historical experience, tradition and culture of participation in world politics as a decisive and / or active player. The article analyzes the structure and characteristics of the US diplomatic service which is considered to be one of the most professional, up-to-date, and efficient in ensuring and maintaining US global leadership. The paper defines the term of "public diplomacy" and deals with its history and origins. The main foreign policy challenges that the US public diplomacy is currently facing are as follows: improving the country's image among the most active and influential actors of the foreign society; imposing influence on representatives of foreign elite, especially on those involved in decision-making; creating a favorable business and investment climate for the United States in foreign countries. Modern public diplomacy of the United States actively implies methods of analyzing the public opinion or the information disseminated about the USA (listening), as well as organizing short-term political campaigns aimed at promoting specific political ideas, actions, etc. (advocacy). The author examines the features of the new public diplomacy which include influencing the international situation and foreign audiences through modern technologies (blogs, special web-sites: Facebook, Twitter, YouTube, SMS-distribution) that are rapidly being spread abroad. The article emphasizes the importance of the office of the Under Secretary for Public Diplomacy and Public Affairs who oversees the bureaus of Educational and Cultural Affairs, Public Affairs, and International Information Programs, as well as the Center for Strategic Counterterrorism Communications, and participates in foreign policy development.

Key words: *traditional diplomacy, public diplomacy, new public diplomacy, digital diplomacy, Web 2.0, globalization, technologization, superpower, great power, Under Secretary for Public Diplomacy and Public Affairs.*

РЕЦЕНЗЕНТИ: *Хижняк І.А., д.політ.н, проф.; Булик М.В., к.політ.н., доц.*

УДК 323.172(045)

О.В. Савка

ЄВРОПА РЕГІОНІВ – ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ЄС

У статті автор розглядає регіональну політику Європейського Союзу. Сьогодні ЄС дуже зацікавлена у зниженні регіональних диспропорцій та підтримці периферійних регіонів. Значення регіональної політики у країнах ЄС збільшується передусім під впливом зовнішніх для Європейського Союзу факторів. При цьому у ЄС проходить не менше загострення соціальних проблем, але й загальне уповільнення темпів економічного росту у країнах-членах. Проблемні регіони у південній та східній Європі не в змозі прискорити господарську модернізацію без засобів підтримки у рамках національної і наднаціональної регіональної політики. У період активізації наднаціональної регіональної політики ЄС у 80-90-ті роки XX століття, системи адміністративно-територіального поділу європейських країн були досить різноманітні. Слід відзначити, що значні контрасти зберігаються і сьогодні у середині країн. Підвищення рівня ВВП на душу населення у бідних регіонах є основною метою ключового напрямку регіональної політики ЄС. Розширення ЄС на Схід супроводжувалося не лише появою у його складі економічно відсталих регіонів, але й збільшення кількості держав з суттєвими «контрастами» у середині. Навіть у благополучних країнах можуть існувати бідні регіони. Однак, у дії у країнах Євросоюзу майже все регулювання соціально-економічного розвитку територій було зведено до розробки програм регіонального розвитку, щоб у подальшому реалізувати їх разом з ЄС.

Ключові слова: *ЄС, регіональна політика, трансформація, інтеррегіональні проблеми, NUTS.*

Регіональна політика вже протягом декількох десятиліть входить до ключових напрямків соціально-економічної політики Європейського Союзу, що пояснюється тим, що у межах основної інтеграційної європейської групи завжди зберігалася чимало проблемних територій. До них можна віднести райони з несприятливою сільськогосподарською структурою, гострими соціальними проблемами, з недостатніми регіональними ресурсами для стабільного та сталого довготермінового розвитку. До розширення ЄС на Схід, його членами були найбільш економічно розвинуті держави, які в змозі виділити значні кошти для скорочення регіональних контрастів та вирішення інтеррегіональних проблем, при цьому організувати ефективні механізми їх використання.

Найчастіше під терміном регіональна політика розуміють політику центра по відношенню до регіонів, а що стосується регіональної політики Європейського Союзу, то у цьому випадку під регіоном розуміється адміністративно-територіальна одиниця